

ŚIST

Świętokrzyski Instytut
Samorządu Terytorialnego

Formalne aspekty działalności gospodarczej w organizacjach pozarządowych

2022

**KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO**

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Studiów i Szkoleń Obywatelskich

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności –
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich
na lata 2018–2030 PROO

Rządowy Program
Rozwoju Organizacji
Obywatelskich
na lata 2018–2030
PROO

Prowadzenie działalności gospodarczej przez fundacje i stowarzyszenia staje się w Polsce coraz częstszym zjawiskiem. Dzieje się tak nie tylko dlatego, że prawo zezwala na jej podejmowanie przez organizacje pozarządowe. Coraz częściej jest to ważne z punktu widzenia ich zadań statutowych. Organizacje decydując się na podjęcie działalności gospodarczej – mogącej zapewnić im niezależność programową oraz finansową – są świadome, że przedmiot tej działalności może zostać wybrany dowolnie (z wyłączeniem tych form działalności, w przypadku których przepisy szczególnie przyznają prawo prowadzenia działalności gospodarczej określonym podmiotom). Należy jednak podkreślić, że organizacje pozarządowe mogą prowadzić działalność gospodarczą jedynie w rozmiarach uzasadnionych celami statutowymi. Oznacza to, że nie może ona stanowić jedyne i wyłącznego celu ich działań. Musi mieć charakter pomocniczy w stosunku do działalności statutowej organizacji.

Prowadzenie działalności gospodarczej stwarza organizacjom możliwość zdobycia dodatkowych środków na działania statutowe. Chodzi tu przede wszystkim o uniezależnienie się od publicznych źródeł finansowania. Co więcej, zdaniem niektórych sądów administracyjnych, niezarobkowy charakter organizacji pozarządowych nie może być usprawiedliwieniem braku aktywności w poszukiwaniu źródeł finansowania swojej działalności. A jednym z takich źródeł jest właśnie działalność gospodarcza.

Najistotniejsze cechy działalności gospodarczej to odpłatność (zarobkowy charakter), a także ciągłość i wykonywanie jej w sposób zorganizowany. Sąd Najwyższy w uchwale z 6 grudnia 1991 r. (sygn. akt III CZP 117/91) sformułował cechy działalności gospodarczej:

- zawodowy, czyli profesjonalny charakter działalności (czyli nie amatorski i nie okazjonalny),
- podporządkowanie się zasadom racjonalnego gospodarowania (regułom opłacalności i zysku),
- powtarzalność działań (standaryzacja transakcji, seryjność produkcji, stała współpraca),
- uczestnictwo w obrocie gospodarczym (dokonywanie transakcji z podmiotami zewnętrznymi).

Działalność gospodarcza prowadzona przez organizacje pozarządowe jest formą działalności dodatkowej, pomocniczej wobec podstawowej działalności organizacji, jaką jest działalność statutowa. Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. nr 96 poz. 873 z późn. zm.) wprowadza dwa rodzaje działalności statutowej prowadzonej przez organizacje pozarządowe: nieodpłatną oraz odpłatną. Przepisy prawa nie przewidują innych form prowadzenia działalności statutowej przez organizacje pozarządowe.

Zgodnie z art. 6 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie statutowa działalność organizacji pozarządowej oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3, w części obejmującej działalność pożytku publicznego, nie jest, z zastrzeżeniem art. 9 ust. 1, działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów Prawa działalności gospodarczej (obecnie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej) i może być prowadzona jako działalność nieodpłatna lub jako działalność odpłatna.

Należy podkreślić, że określenie zarówno działalności nieodpłatnej pożytku publicznego, jak i działalności odpłatnej pożytku publicznego w statucie organizacji jest w pełni dopuszczalne. Formy te się nie wykluczają, jednak prowadzenie nieodpłatnej i odpłatnej działalności pożytku publicznego wymaga rachunkowego wyodrębnienia tych form działalności w stopniu umożliwiającym określenie przychodów, kosztów i wyników. Należy ponadto dodać, że prawo nie zabrania prowadzenia nieodpłatnej i odpłatnej działalności pożytku publicznego w odniesieniu do tego samego przedmiotu. Inaczej wygląda to w przypadku działalności odpłatnej i działalności gospodarczej

Z treści artykułu 6 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie wynika, że ustawodawca przyjął konstrukcję trójpodziału działalności organizacji pozarządowych, przy czym statutowa działalność odpłatna pożytku publicznego organizacji pozarządowych i zrównanych z nimi podmiotów nie może być tożsama z działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Z uwagi na przyjęcie trójpodziału działalności organizacji pozarządowych ważne jest precyzyjne określenie granic pomiędzy nieodpłatną działalnością statutową, odpłatną działalnością statutową a działalnością gospodarczą organizacji pozarządowej.

Zgodnie z art. 7 o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie działalnością nieodpłatną pożytku publicznego jest świadczenie na podstawie stosunku prawnego usług, za które organizacja pozarządowa oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3, prowadzące tę działalność, nie pobierają wynagrodzenia. Ustawodawca definiując w tym przepisie nieodpłatną działalność pożytku publicznego ograniczył jej zakres wyłącznie do sfery usług nieodpłatnych, przez co bardzo wyraźnie odróżnił tę formę prowadzenia działalności od pozostałych.

Zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie działalnością odpłatną pożytku publicznego jest działalność w zakresie wykonywania zadań należących do sfery zadań publicznych, w ramach realizacji przez organizację pozarządową oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 celów statutowych, za którą pobierane jest wynagrodzenie. Działalnością odpłatną pożytku publicznego jest również sprzedaż towarów lub usług wytworzonych lub świadczonych przez osoby bezpośrednio korzystające z działalności pożytku publicznego, w szczególności w zakresie rehabilitacji oraz przystosowania do pracy zawodowej osób niepełnosprawnych, a także sprzedaż przedmiotów darowizny na cele prowadzenia działalności pożytku publicznego.

Ustawodawca w art. 9 ust. 1 ww. ustawy stanowi, że działalność odpłatna pożytku publicznego organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 stanowi działalność gospodarczą, jeżeli:

- 1) Wynagrodzenie, o którym mowa w art. 8 ust. 1, jest w odniesieniu do działalności danego rodzaju wyższe od tego, jakie wynika z kalkulacji bezpośrednich kosztów tej działalności, lub
- 2) Wynagrodzenie osób fizycznych z tytułu zatrudnienia przy wykonywaniu statutowej działalności nieodpłatnej oraz działalności odpłatnej przekracza 1,5-krotność przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w sektorze przedsiębiorstw ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za rok poprzedni.

W art. 9 ust. 2 ustawy ustawodawca uściśla, że przez wynagrodzenie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, rozumie się wynagrodzenie z tytułu świadczenia pracy lub usług, niezależnie od

sposobu nawiązania stosunku pracy lub rodzaju i treści umowy cywilnoprawnej z osobą fizyczną.

O ile rozróżnienie nieodpłatnej działalności pożytku publicznego od pozostałych form działalności jest proste, gdyż w tym wypadku organizacja za świadczone usługi nie pobiera wynagrodzenia, to odróżnienie odpłatnej działalności pożytku publicznego od działalności gospodarczej już takie łatwe nie jest.

Próbując porównać obydwie formy działalności, przy jednoczesnym wskazaniu na różnice między nimi, można sformułować definicję, według której działalnością gospodarczą organizacji pozarządowych prowadzących działalność pożytku publicznego jest taka działalność odpłatna, która nie jest odpłatną statutową działalnością pożytku publicznego. Pomimo tego, że pojęcie działalności statutowej nie zostało w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zdefiniowane, należy ją rozumieć jako działalność wyznaczoną przez wskazane w statucie cele oraz zasady.

Zgodnie z treścią przedstawioną powyżej, wbrew obiegowym opiniom, przepisy nie zabraniają organizacjom pozarządowym działalności gospodarczej. Muszą tylko przestrzegać kilku zasad jej prowadzenia. Warto o nich pamiętać.